

Lemping av styremedlemmers erstatningsansvar

Toril Skadsem

*Liten masteroppgave i rettsvitenskap
ved Universitetet i Tromsø
Det juridiske fakultet
Våren 2008*

1. Innledning	3
1.1 Presentasjon og avgrensning av oppgaven.....	3
1.2 Rettslig plassering.....	4
1.3 Kilder	4
1.3.1 Lov	4
1.3.2 Forarbeider.....	4
1.3.3 Rettspraksis.....	5
1.3.4 Eldre praksis	5
1.3.5 Utenlandsk praksis	6
1.3.6 Reelle hensyn.....	6
1.4 Videre fremstilling.....	6
2 Styreansvar	7
2.1 Styreansvar	7
2.1.1 Utvikling.....	7
2.1.2 Aksjelovens § 17-1	7
2.2 Ansvarsbegrensning.....	8
2.3 Konsekvenser av styreansvar	9
3 Lemping	10
3.1 Lemping generelt.....	10
3.1.1 Utgangspunktet om full erstatning.....	10
3.1.2 Utvikling.....	10
3.1.3 Begrunnelse	12
3.1.4 Generelle og spesielle lempingsregler	12
3.2 Lemping av styreansvar	13
3.2.1 Utvikling.....	13
3.2.2 Forholdet til svensk og dansk rett	13
3.2.3 Skadeerstatningsloven § 5-2	14
3.2.4 Urimelig tyngende.....	16
3.2.5 Særlige tilfelle.....	28
3.3 Flere lempingsbestemmelser	30
3.4 Lemping ved solidaransvar	31
3.5 Lemping av forsikringsselskapers krav på regress	35
3.6 Skadelidtes medvirkning etter skl. § 5-1.....	36
Register	37

1. Innledning

1.1 Presentasjon og avgrensning av oppgaven

Alle aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper må ha et styre. Dette følger av aksjeloven¹ (heretter asl.) og allmennaksjeloven² (heretter asal.) § 6-1. Hovedregelen er at styrets medlemmer velges av generalforsamlingen, jf. asl./asal. § 6-3 første ledd. I enkelte tilfeller skal imidlertid de ansatte i et selskap, eller selskapets bedriftsforsamling, velge styremedlemmer, jf. asl./asal. § 6-3 andre ledd, asl. § 6-35 jf. asal. § 6-37 første ledd. Styret i et selskap er ansvarlig for den alminnelige forvaltningen av selskapet, jf. asl./asal. § 6-12. Styrets oppgaver består blant annet av å holde seg orientert om selskapets økonomi, samt å føre tilsyn med den daglige ledelse av selskapet.

Dersom et styremedlem under utførelsen av sitt verv begår en feil eller forsømmelse, kan han etter nærmere angitte vilkår bli holdt personlig ansvarlig for det tapet som eventuelt måtte oppstå. Dette fremgår av asl./asal. § 17-1 første ledd. Regelen gir selskapet, aksjeeiere eller andre rett til å kreve erstattet det tap et styremedlem forsettlig eller uaktsomt har voldt vedkommende. Dette ansvaret vil i det følgende omtales som styreansvar.

Temaet for denne oppgaven er lemping av det personlige erstatningsansvaret som styremedlemmer i aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper kan pådra seg i kraft av sitt verv. Lemping av erstatningsansvaret innebærer at skadelidte ikke vil få sitt tap dekket fullt ut. For at lemping av styreansvar skal kunne skje, må vilkårene i skadeerstatningsloven³ (heretter skl.) § 5-2 være oppfylt, jf. asl./asal § 17-2. Formålet med oppgaven er å beskrive rettsregelen som gjelder for lemping av styreansvar.

Også styremedlemmer i andre selskapstyper kan pådra seg styreansvar. For styremedlemmer i ansvarlige selskaper og kommandittselskaper fremgår dette av selskapsloven § 2-43 første ledd. Dette ansvaret kan lempes etter bestemmelsens andre ledd. Styremedlemmer i stiftelser kan pådra seg ansvar etter stiftelsesloven § 56 første ledd, og ansvaret kan lempes etter andre ledd.

¹ Lov av 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper.

² Lov av 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper.

³ Lov av 13. juni 1969 nr. 26 om skadeerstatning.

1.2 Rettslig plassering

Selskapsrett og erstatningsrett er sentrale rettsområder i forhold til oppgavens tema.

Selskapsretten omhandler ”*selskapene og deres rettsforhold*”.⁴ Erstatningsrett handler om vilkårene for å kunne kreve økonomisk erstatning for et påført tap. Begge disse rettsområdene ligger innenfor den formuerettslige rettsdisiplin. Formueretten er den delen av rettssystemet som omhandler økonomiske rettigheter.

1.3 Kilder

1.3.1 Lov

Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper reguleres av forskjellige lover. For aksjeselskaper gjelder aksjeloven, mens for allmennaksjeselskaper gjelder allmennaksjeloven. Omtrent to tredjedeler av bestemmelsene i disse lovene er imidlertid identiske. I forhold til lemping av styremedlemmers erstatningsansvar gjelder de samme reglene for aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Begge aksjelovene viser til den generelle lempingsbestemmelsen i skadeerstatningsloven.

1.3.2 Forarbeider

Innholdet av de aktuelle bestemmelsene må belyses ved anvendelse av de respektive lovenes forarbeider. Det er flere forarbeider som er relevante både i forhold til aksjelovene og skadeerstatningsloven. For aksjelovene er det utarbeidet felles forarbeider. Disse forarbeidenes tilblivelsesprosess er imidlertid litt spesielle. Det første lovutkastet med forarbeider ble i første omgang sendt tilbake til Regjeringen med forslag om bedre tilpasning til EØS-avtalen. Deretter ble det foretatt midlertidige lovendringer med forarbeider. Etter dette ble det utarbeidet utkast til to nye lover med forarbeider, som resulterte i vedtakelse av aksjelovene. Teoretisk sett kan ikke forarbeidene til de tilbakesendte lovutkastene omtales som forarbeider til de vedtatte lovene.⁵ De tilbakesendte forarbeidene er imidlertid på mange områder mer utførlige enn forarbeidene til de vedtatte lovene. Den rettskildemessige betydningen av de forskjellige settene med forarbeider vil derfor ikke være vesentlig forskjellig. Dette med mindre det foreligger motstrid, i så fall vil forarbeidene til de vedtatte lovene gå foran.⁶

⁴ Geir Woxholth, *Selskapsrett*, 2. utgave, Oslo 2007, s 21.

⁵ Mads Henry Andenæs, *Selskapsrett*, Oslo 2007, s. 5.

⁶ Andenæs, s. 5.

1.3.3 Rettspraksis

Når spørsmålet om lemping av styremedlemmers erstatningsansvar drøftes i rettspraksis, gjelder dette i de aller fleste tilfeller en subsidiær anførsel. Som oftest dreier hovedspørsmålet i saken seg om det i det hele tatt foreligger styreansvar. Partenes argumentasjon for, og i mot lemping, og rettens bemerkninger består derfor ofte bare av små avsnitt. I mange dommer kan det virke som om den subsidiære anførselen om lemping kun tas med "for sikkerhets skyld". Ofte avslås derfor lemping med kun en eller to setninger. Dette medfører at de fleste dommer som omhandler lemping av styreansvaret, verken er av rettskildemessig betydning, eller inneholder interessante drøftelser.

Det er ikke mye Høyesterettspraksis om lemping av styremedlemmers erstatningsansvar. Det foreligger imidlertid en del lagmannsretts- og tingrettsdommer på området. I den juridiske teorien er den rettskildemessige betydningen av underrettspraksis omdiskutert. Fleischer argumenterer med at Høyesterett når som helst kan fravike underrettenes praksis, derfor bør ikke disse dommene ha argumentasjonsverdi.⁷ I tillegg er det svært mange underrettsdommer, og det blir dermed ganske tilfeldig hvilke dommer som gjøres kjente.⁸ Nils Nygaard hevder at dersom det er lite eller ingen høyesterettspraksis på området, må underrettspraksis ha en viss interesse.⁹ Han mener videre at underrettsdommer kan få vekt ved at de etablerer en fast praksis, og at de i alle fall må kunne tillegges like stor vekt som juridisk litteratur.

I det følgende vil underrettspraksis i hovedsak benyttes for å belyse hvilke momenter som i praksis tillegges vekt ved spørsmål om lemping av styremedlemmers erstatningsansvar. I et konkret tilfelle bør imidlertid underrettspraksis brukes med forsiktighet.

1.3.4 Eldre praksis

Før aksjelovene av 1997, hadde vi aksjeloven av 1976. I forhold til styreansvar skjedde det kun små endringer fra den gamle loven til den nye. Endringene som ble foretatt i lovteksten, skulle ikke innebære noen realitetsendring.¹⁰ Heller ikke i forhold til lemping av styreansvar skulle de utførte endringer medføre nevneverdig innholdsmessig betydning.¹¹

⁷ Carl August Fleischer, *Grunnlovens grenser*, Oslo 1968, s. 188.

⁸ Fleischer, s. 187.

⁹ Nils Nygaard, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave, Bergen 2004, s. 210.

¹⁰ Ot.prp. nr.55 (2005-2006) s. 113.

¹¹ Ot.prp. nr.36 (1993-1994) s. 251.

Dette innebærer at forarbeider og rettspraksis som ble til før aksjelovene av 1997, fremdeles er relevant.

1.3.5 Utenlandsk praksis

Norsk selskapslovgivning har helt siden 1870-årene utviklet seg gjennom et nordisk samarbeid.¹² Det nordiske samarbeidet ble imidlertid mindre viktig etter hvert som EUs regelverk om aksjeselskaper måtte integreres i norsk selskapslovgivning som en følge av EØS-avtalen. Ettersom de nordiske landene som Norge tidligere samarbeidet med er medlemmer av EU, og dermed også har måttet tilpasse sine lover til EUs regelverk, er de nordiske aksjelovene fremdeles ganske like.¹³ Dette gjør at rettspraksis og juridisk teori fra Sverige, Danmark og Finland i enkelte tilfeller kan få en viss rettskildemessig betydning.

Et eksempel på at Høyesterett viser til svenske selskapsrettslige prinsipper er Rt. 2004 s. 1816. I denne saken ble A som var eneaksjonær i X AS, trafikkskadd. Han krevde at erstatningen fra forsikringsselskapet skulle omfatte fremtidig tap av utbytte fra X AS. Dette fordi han var en nøkkelmedarbeider i X AS, og dermed bidro til å skape verdier langt utover lønnen han mottok. A fikk ikke medhold fra Høyesterett. Under drøftelsen viste retten til en dom fra Högsta Domstol i Sverige for å illustrere en problemstilling, og å vise til hvilke prinsipper som gjelder i Sverige.¹⁴

1.3.6 Reelle hensyn

Reelle hensyn er en rettskilde som går ut på vurderinger av hva som er et rimelig og rettferdig resultat i en konkret sak. Ved vurdering av om lemping bør foretas, vil denne rimelighetsvurderingen være innbakt i selve lempingsbestemmelsen. Det vil derfor ikke være nødvendig å bruke reelle hensyn som en selvstendig rettskilde i forhold til lemping av styreansvar.

1.4 Videre fremstilling

I den videre fremstillingen vil det først følge en beskrivelse av hva styreansvar i hovedsak går ut på. Deretter følger oppgavens hoveddel om lemping av styremedlemmers

¹² Tore Bråthen, *Selskapsrett*, 2. utgave, Oslo 2006, s. 45.

¹³ Woxholth, s. 79.

¹⁴ Rt. 2004 s. 1816 (avsnitt 30).

erstatningsansvar. Denne delen er delt opp i seks underpunkter. Den første delen omhandler lemping generelt. Deretter følger oppgavens største del, som består av en gjennomgang av bestemmelsen som omhandler lemping av styreansvar. De tre neste delene tar for seg lemping av styreansvar i forskjellige spesielle situasjoner. Til slutt vil lemping bli sett i sammenheng med skadelidtes medvirkning.

2 Styreansvar

2.1 Styreansvar

2.1.1 Utvikling

Før aksjeloven av 1976 var det ikke lovfestet noen regler om styreansvar. Styremedlemmer kunne likevel pådra seg ansvar gjennom den ulovfestede culpanormen. Asl./asal. § 17-1 første ledd er en videreføring av den tilsvarende regelen i aksjelovene av 1976. Etter at aksjelovene av 1997 kom, har ansvar for styremedlemmer imidlertid blitt mer aktuelt. Dette fordi styrets oppgaver i selskapet har blitt presisert i de nye lovene. Det har dermed blitt enklere å vurdere om styret har handlet uaktsomt i forhold til sine plikter. I tillegg har oppfatningen av hva det innebærer å sitte i et styre endret seg.¹⁵ Styrene deltar mer aktivt i selskapets drift nå enn hva som var vanlig tidligere.

2.1.2 Aksjelovens § 17-1

De som etter asl./asal. § 17-1 første ledd kan kreve erstatning av styremedlemmer, er selskapet, aksjeeier eller andre. Dette vil i praksis kunne omfatte hvem som helst. ”Andre” omfatter blant annet kreditorer, samarbeidspartnere og andre hvis interesser er krenket.

For at et selskaps kreditor skal kunne kreve erstatning, må det imidlertid i utgangspunktet dreie seg om et særtap som er påført kreditoren. Dette innebærer at den ansvarsbetingende handlingen må være foretatt overfor den erstatningssøkende kreditoren. Det er ikke tilstrekkelig at tapet er påført selve selskapet. Dette følger av Sjødal-saken.¹⁶

¹⁵ Kristin Normann Aarum, *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper*, Oslo 1994, s. 18.

¹⁶ Rt. 1993 s. 20 (s. 26).

Ansvar etter asl./asal. § 17-1 første ledd påhviler de enkelte styremedlemmene, ikke styret som organ. Dette kommer blant annet frem av en Høyesterettsdom fra 1991.¹⁷ På side 835 i dommen fremgår det: *”Byretten har bygget på den uriktige rettsoppfatning at styrets formann kan identifiseres med styrets vedtak selv om han har stemt imot det, og selv om han personlig intet har hatt å gjøre med iverksettelsen”*. Dersom flere av styremedlemmene er ansvarlige for den samme skaden, blir de solidarisk ansvarlig, jf. skl. § 5-3 første ledd.

For å ilegge erstatningsansvar etter asl./asal. § 17-1 første ledd kreves det at de alminnelige betingelsene for erstatningsansvar foreligger. Det stilles altså krav til ansvarsgrunnlag, økonomisk tap og årsakssammenheng. En skal likevel være forsiktig med overføre alminnelige erstatningsrettslige prinsipper til området for styreansvar. Dette fordi den tradisjonelle erstatningsrettens problemområde i stor grad har dreid seg rundt person- og tingsskade, mens styreansvar for det meste omfatter rene formuesskader.¹⁸

Styreansvar er særlig aktuelt i forhold til insolvente selskaper. Dette fordi et insolvent selskap ikke lenger har egne verdier til å dekke kreditorenes krav. Det er ikke uvanlig at styret i et selskap driver selskapet på urealistisk grunnlag i tiden før det kommer til en konkurs. I denne tidsperioden vil selskapet i praksis bli drevet for kreditors regning. Det er da rimelig at kreditorene har en mulighet til å kreve erstatning for sine tap fra de ansvarlige styremedlemmene.

2.2 Ansvarsbegrensning

Dersom et styremedlem ønsker det, kan styreansvaret begrenses før den ansvarsbetingede handlingen inntreffer. Dette kan gjøres på forskjellige måter.

En mulighet er at styret og selskapet inngår en forhåndsavtale om ansvarsfrihet, jf. asl./asal. § 17-3. Dersom det ikke er inngått avtale om ansvarsfrihet før den ansvarsbetingende handlingen ble foretatt, kan generalforsamlingen beslutte ansvarsfrihet i ettertid, jf. asl./asal. §§ 17-4 og 17-5. Styreansvaret kan også begrenses gjennom en styreansvarsforsikring. Det er vanlig at større selskaper tegner forsikring for styremedlemmene, men et styremedlem kan

¹⁷ Rt. 1991 s. 835.

¹⁸ Aarum, s. 71.

også selv tegne en individuell styreansvarsforsikring for å dekke sitt eget ansvar.¹⁹ En individuell styreansvarsforsikring vil blant annet være praktisk dersom en person sitter i flere forskjellige styrer og ønsker å sikre seg i forhold til alle vervene. En fjerde måte å unngå styreansvar på er å innhente en skadesløserklæring. Dette innebærer at en tredjeperson påtar seg å dekke et eventuelt fremtidig ansvar.

2.3 Konsekvenser av styreansvar

Dersom styremedlemmer misligholder sine plikter, virker det rimelig at de blir ansvarlige for det tap som måtte oppstå. Dette vil beskytte den investerte kapital som blant annet skal tjene som en sikkerhet for selskapets kreditorer. I praksis vil imidlertid styreansvaret av forskjellige årsaker kunne virke urimelig for de ansvarlige.

I enkelte selskaper, særlig mindre selskaper, velges styremedlemmer ikke alltid ut fra hvilke kvalifikasjoner de innehar, men mer ut fra hvilket forhold de har til velgergruppen. Resultatet kan da bli at selskapet i realiteten drives av administrasjonen, mens styret bare deltar passivt i tilsyns- og beslutningsprosessen. Likevel kan det altså bli styret som til slutt sitter igjen med ansvaret. Også i tilfeller hvor et styremedlem har de nødvendige forutsetninger for å sitte i et styre, kan styreansvar virke urimelig. Dette fordi styrets beslutninger ofte vil innebære en viss forretningsmessig risiko. Frykt for å komme i erstatningsansvar vil dermed kunne medføre at selskapet går glipp av for eksempel gode forretningsavtaler. Dette vil særlig være aktuelt hvor styret arbeider under tidspress. Saken kan da kanskje ikke utredes like grundig som ønskelig.

Et annet forhold er at for strenge regler vedrørende styreansvar, kan gjøre det vanskelig for selskaper å finne egnede styremedlemmer. Dersom et selskap opererer på områder med høy risiko, kan frykten for å komme i erstatningsansvar føre til at de som var ønsket som styremedlemmer, faktisk takker nei til deltakelse. Reglene om styreansvar kan dermed være til hinder for driften av et selskap.

For at reglene om styreansvar ikke skal være til skade for selskapenes drift, er det viktig at de benyttes med forsiktighet. Men selv om dette skjer, kan reglene gi urimelige utslag. Aksjelovene har derfor en regel om lemping av styreansvar. Denne regelen fungerer som en sikkerhetsventil i tilfeller hvor styreansvar fremstår som svært urimelig.

¹⁹ Hedvig Bugge Reiersen, *Ansvarsbegrensning og ansvarsfrihet i aksjeselskaper*, Bergen 2007, s. 167.

3 Lemping

3.1 Lemping generelt

3.1.1 Utgangspunktet om full erstatning

Dersom noen blir utsatt for en skadevoldende handling som medfører tap, er det erstatningsrettslige utgangspunktet at skadevolder skal erstatte det lidte tap fullt ut. I enkelte tilfeller vil imidlertid dette, av forskjellige årsaker, kunne virke svært urimelig for skadevolder. Det er derfor på visse betingelser mulig å lempe erstatningsansvaret. Lemping av erstatningsansvar innebærer at skadelidte ikke får dekket sitt tap fullt ut. Utgangspunktet om full erstatning til skadelidte er så innarbeidet i norsk rett at det kreves lovhjemmel for å fravike det.²⁰

3.1.2 Utvikling

Den generelle lempningsregelen i skadeerstatningsloven gjelder lemping av alle typer ansvar utenfor kontraktsforhold. Bestemmelsen gjelder ved både person-, tings- og formuesskader. Skl. § 5-2 ble innført gjennom en lovendring i skadeerstatningsloven i 1985. I tiden før dette fantes det ingen generelle lempingsbestemmelser i norsk rett. Oscar Platou kritiserte imidlertid allerede i 1897 at det ikke fantes noen mellomting mellom full erstatning og ingen erstatning.²¹ Han foreslo at det ble inntatt en bestemmelse i loven som innebar at den som forsettelig hadde forvoldt en skade skulle betale full erstatning, mens erstatningens høyde skulle bestemmes skjønnsmessig etter den utviste skyld dersom skadevolder hadde handlet uaktsomt.²²

Før 1985 ble det i teorien drøftet om det fantes en generell ulovfestet lempningsregel. Spørsmålet ble ikke avgjort i praksis, men i Rt. 1955 s. 1132 tok Høyesterett forbehold i forhold til erstatninger av en slik størrelse at den ”*må sies å ligge utenfor det erstatningsrettslig påregnelige*”. I ettertid har Nils Nygaard antydnet at en generell lempningsregel trolig ble ansett for gjeldende rett på den tiden.²³

²⁰ Nils Nygaard, *Skade og ansvar*, 6. utgave, Oslo 2007, s. 401.

²¹ Oscar Platou, ”Bemærkninger til Skadeserstatningsreglerne i (Norsk) Udkast til Lov om den almindelige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden (1896)”, *Tidsskrift for Retsvidenskab*, 1897 s. 257-297 (s. 280).

²² Oscar Platou, s. 257-297 (s. 296-297).

²³ Nygaard, *Skade og ansvar*, s. 401.

Før skl. § 5-2 ble innført, inneholdt skadeerstatningsloven en del særlige lempingsregler. Blant annet har skl. § 2-2 om lemping av arbeidsgivers ansvar og skl. § 2-3 om lemping av arbeidstakers ansvar eksistert siden 1969. I 1973 ble skl. § 3-8 om lemping av erstatningsansvar ved personskade innført. Denne bestemmelsen gjaldt generelt på dette området. Skl. § 3-8 ble ansett som overflødig da skl. § 5-2 ble innført i 1985.

Selv om vi nå har en generell lempingsbestemmelse i skl. § 5-2, finnes det fortsatt andre lempingsregler i annen lovgivning. Blant annet er det en lempingsregel i voldsoffererstatningsloven § 15. Momentene som skal tillegges vekt ved lempingsspørsmålet, er imidlertid nokså like i de fleste lempingsbestemmelsene. I mange lover nøyer man seg derfor med å vise til den generelle lempingsbestemmelsen i skl. § 5-2.

Tidligere har det vært spekulert i en mellomløsning mellom full erstatning og lemping, slik at både hensynet til skadelidte og skadevolder kunne ivaretas. I dansk litteratur ble det i 1951 fremsatt et forslag som skulle sikre skadelidte full erstatning samtidig som skadevolders ansvar kunne lempes.²⁴ Dette skulle skje ved at strafferettslig forfølgning ikke skulle finne sted i tilfeller hvor straffelovens formål i hovedsak gikk ut på prevensjon. I stedet skulle skadevolder betale inn en nærmere bestemt sum til et fond. Summen skulle betales selv om det ikke hadde oppstått noen skade, så lenge det hadde vært en mulighet for at det intraff skade. Dette fondet skulle senere benyttes til å gi andre skadelidte full erstatning i de tilfeller hvor skadevolder ikke kunne betale kravet, og i de tilfeller hvor erstatningskravet fremsto som urimelig tyngende overfor skadevolder og derfor måtte lempes. I tillegg til å gi skadelidte full erstatning ble det hevdet at denne ordningen ville være til gunst for skadevolder. Summen som skadevolder måtte betale til fondet, skulle komme i stedet for boten som uansett måtte betales, og fra et psykologisk perspektiv ville det føles bedre å betale til et erstatningsfond enn å betale en bot.

Denne løsningen ble senere støttet opp av Anders Vinding Kruse.²⁵ Mellomløsningen kom imidlertid aldri lenger enn til teorien.

²⁴ W. E. von Eyben, *Festskrift til Henry Ussing*, Juristforbundet København 1951, s. 129-130.

²⁵ Anders Vinding Kruse, *Festskrift til Stephan Hurwitz*, Juristforbundet København 1971, s. 520.

3.1.3 Begrunnelse

Begrunnelsen for å ha regler om lemping av erstatningsansvar er ønsket om et fleksibelt lovverk som tar høyde for at hovedregelen om full erstatning til skadelidte ikke alltid vil gi det mest rimelige resultatet. Det er altså utelukkende hensynet til skadevolder som ligger bak regelen om lemping. Dersom skadelidtes krav på full erstatning for eksempel medfører personlig konkurs for skadevolder, vil det muligens være rimelig at det lempes noe på kravet. Dette kan også være en fordel for skadelidte. Dersom en lite søkegod skadevolder pålegges ansvar for det fulle tapet, kan dette medføre at han gir opp saken. Er kravet tilpasset muligheten til å gjøre opp for seg, vil den ansvarlige muligens anstrenge seg for å bringe saken til en ende.

Utstrakt bruk av lempingsregelen vil imidlertid kunne skape usikkerhet og forvirring i rettssystemet. I forhold til rettssikkerhet er det viktig at folk føler seg sikre på at de får full erstatning dersom de utsettes for en uaktsom eller forsettlig handling som medfører et økonomisk tap. I Rt. 1997 s. 883 (på side 891) uttaler Høyesterett at: *”Lempning skal selvsagt ikke skje uten at det legges betydelig vekt på skadelidtes interesse”*. Her vil det kunne få betydning om skadelidte er en privatperson eller en kommersiell part. Dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven. I enkelte tilfeller vil skadelidtes økonomi være avhengig av full erstatning for å komme seg etter skaden. Lempingsregelen bør derfor brukes med stor grad av forsiktighet. Den er kun ment som en forholdsvis snever unntaksregel.

3.1.4 Generelle og spesielle lempingsregler

Lemping kan skje etter generelle eller spesielle lempingsregler. Et eksempel på det siste er de tilfeller hvor erstatningen skal settes til det ”retten finner rimelig”. Dette er blant annet tilfelle ved utmåling av oppreisning etter skl. § 3-5. Her foretar retten i utgangspunktet rimelighetsvurderinger ved utmålingen av erstatningen, og da er det ikke nødvendig å vurdere lemping etter en generell lempingsbestemmelse i ettertid. Dette begrunnet i at det allerede er tatt nødvendige hensyn.

3.2 Lemping av styreansvar

3.2.1 Utvikling

Hjemmelen for å lempes styreansvar er å finne i asl./asal. § 17-2. Her fremgår det at erstatningsansvaret kan lempes etter skl. § 5-2. Før aksjelovene av 1997 ble det ikke henvist til skadeerstatningsloven i regelen om lemping av styreansvar. Aksjeloven av 1976 § 15-3 lød: *”Erstatningsansvar etter § 15-1 kan lempes for så vidt det finnes rimelig under hensyn til utvist skyld, skadens størrelse, økonomisk evne og forholdene ellers.”*

I forarbeidene til aksjelovene av 1997 fremkommer det at endringen skyldtes at det ble ansett som uheldig å ha to nesten like bestemmelser om lemping.²⁶ Det syntes heller ikke å foreligge grunner for å skille mellom lemping av skadeansvar og styreansvar.

3.2.2 Forholdet til svensk og dansk rett

Av den norske lempingsbestemmelsen fremgår det flere momenter som skal tillegges vekt ved vurdering av om erstatningsansvar skal lempes. Ansvar kan lempes dersom retten under hensyn til *”skadens størrelse, den ansvarliges økonomiske bæreevne, foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter, skyldforhold og forholdene ellers finner at ansvaret virker urimelig tyngende for den ansvarlige”*. I tillegg kommer det frem av andre punktum at ansvar kan lempes dersom det i *”særlige tilfelle er rimelig at den skadelidte helt eller delvis bærer skaden”*.

Den svenske bestemmelsen som gjelder for lemping av styremedlemmers erstatningsansvar er å finne i § 5 kapittel 29 i aktiebolagslag av 2005. I følge denne bestemmelsen kan styreansvar lempes ettersom det er rimelig med hensyn til handlingens art, skadens størrelse og de øvrige omstendighetene. Bestemmelsen er mindre detaljert enn den norske lempingsbestemmelsen. Alle momentene som kan vektlegges etter den norske regelen, kan imidlertid få betydning under *”øvrige omstendigheter”* i den svenske bestemmelsen.

Den danske bestemmelsen om lemping av styreansvar er å finne i aktieselskapsloven § 143. Bestemmelsen er svært lik den lempingsregelen vi hadde i Norge gjennom aksjeloven av 1976. Etter den danske bestemmelsen kan styreansvar lempes dersom det finnes rimelig under

²⁶ NOU 1996: 3 s. 198.

hensyn til ”skyldgraden, skadens størrelse og omstændighederne i øvrigt”. Selv om det ikke nevnes i aktieselskabsloven § 143, svarer regelen til den alminnelige lempingsregelen i den danske erstatningsansvarsloven § 24.²⁷ Av denne bestemmelsen følger det at erstatningsansvar kan lempes dersom ansvaret virker urimelig tyngende eller dersom ”ganske særlige omstændigheder i øvrigt” gjør det rimelig. Deretter listes det opp flere momenter som kan tillegges vekt ved vurdering av om ansvar skal lempes. I tillegg til de som nevnes i aktieselskabsloven, kan det legges vekt på skadevolders forhold, skadelidtes interesser og foreliggende forsikringer.

Ettersom de svenske og danske bestemmelsene om lemping av styreansvar er svært like den norske, kan svensk og dansk rettspraksis og juridisk teori til en viss grad få betydning i norsk rett. På områder hvor man i norsk rettspraksis ikke har retningslinjer, kan veiledning søkes i svensk og dansk praksis eller teori.

3.2.3 Skadeerstatningsloven § 5-2

Selv om vilkårene for lemping etter skl. § 5-2 er oppfylt, er det opp til rettens skjønn om lemping skal foretas og eventuelt hvor mye erstatningsbeløpet skal reduseres. Dette følger av at det i lovteksten står at retten ”kan” lempe erstatningsansvar.

En kan-regel kan imidlertid endres til en skal-regel gjennom rettspraksis. Dette har blant annet skjedd med skl. § 3-5, som gjelder oppreisning for ikke-økonomisk tap. Av denne bestemmelsen fremgår det at en skadevolder ”kan” pålegges å betale fornærmede en engangssum. På samme måte som i skl. § 5-2 er det dermed etter ordlyden i skl. § 3-5 ikke alene avgjørende om vilkårene er oppfylt, men i tillegg opp til rettens skjønn om oppreisning skal tilkjennes. Gjennom rettspraksis har imidlertid skl. 3-5 blitt omgjort til en skal-regel. Oppreisning skal derfor tilkjennes dersom vilkårene i bestemmelsen er oppfylt. I en høyesterettsdom fra 2005 som handler om oppreisning for fysisk og psykisk skade etter et drapsforsøk sier Høyesterett:

”Som den tidligere straffelovens ikrafttredelseslov § 19 annet ledd, bestemmer § 3-5 at oppreisning kan pålegges skadevolder. Det forhold at skadevolder strafferettslig er utilregnelig, og at påføring av skaden skyldes en psykotisk tilstand, kunne tenkes å

²⁷ Forlaget Thomson, information om LBKG 2006-06-15 nr 649 Aktieselskabsloven, note 553.

være et grunnlag for å nekte oppreisning selv om vilkårene er oppfylt. Til dette bemerkes at praksis i lengre tid har vært å idømme oppreisning etter rettens skjønn når vilkårene etter § 3-5 er oppfylt, jf. eksempelvis Rt 1988 532 og senest Rt 2003 1580 avsnitt (28) og Rt 2004 1324 avsnitt (35). De senere års praksis med normering av oppreisning for visse kategorier skadelidte underbygger at oppreisning normalt skal gis når vilkårene for dette foreligger, jf. eksempelvis Rt 1988 532, Rt 2001 274, Rt 2002 481 og Rt 2004 592.”²⁸

I dommen kommer det videre frem at ettersom oppreisningsbestemmelsen er til av hensynt til skadelidte, er det rimelig at oppreisning tilkjennes i alle tilfeller når vilkårene er oppfylt. Det samme gjelder ikke i forhold til lempingsbestemmelsen. Denne er, tvert imot, ment å beskytte skadevolder mot urimelig tyngende ansvar, og vil dermed ofte være til ugunst for skadelidte. Det er dermed ikke like sterke grunner som taler for å omgjøre lempingsregelen til en skalregel. Dette er imidlertid ikke til hinder for at det i praksis utvikles retningslinjer for når lemping skal skje. Dette vil bidra til å klarlegge regelens anvendelsesområde. Det vil være til fordel for både skadevolder og skadelidte at dommerens avgjørelse ikke utelukkende er basert på skjønn, men følger av tidligere praksis.

Av skl. § 5-2 følger det to alternative lempingsregler.²⁹ Lempingsvurderingen etter første punktum går ut på om ansvaret vil virke urimelig tyngende for den ansvarlige. Etter andre punktum kan erstatningsansvar lempes dersom det i særlig tilfelle er rimelig at skadelidte selv bærer tapet. De momentene som listes opp i første punktum, vil også til en viss grad være av betydning ved vurdering av andre punktum.³⁰ Uansett hvilket punktum det tas utgangspunkt i, må det foretas en konkret helhetsvurdering hvor resultatet skal fremstå som rimelig overfor både skadevolder og skadelidte. Det er ikke noe i veien for at det foretas en samlet vurdering hvor det både legges vekt på at ansvaret er urimelig tyngende og at det gjelder et særlig tilfelle.³¹

²⁸ Rt. 2005 s. 104 (avsnitt 35).

²⁹ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 65-66.

³⁰ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 66.

³¹ Anders Vinding Kruse, *Erstatningsretten*, 4. utgave, Viborg 1987, s. 605.

3.2.4 Urimelig tyngende

Etter første alternativ kan lemping foretas dersom ansvaret virker ”*urimelig tyngende*” for den ansvarlige. Dette er et strengt vilkår. I en dom fra Borgarting lagmannsrett sto tvisten i saken mellom DnB og to styremedlemmer i selskapet A Management Ltd.³² I 1997 opprettet A Management Ltd. kassekreditt i DnB bank, mot pantesikkerhet i et innskudd på kroner 2.000.000 i et forsikringsselskap. Pantesikkerheten ble senere trukket tilbake. Dette unnlot de to styremedlemmene i A Management Ltd. å informere DnB om. DnB krevde senere at styremedlemmene skulle dekke det tap som hadde oppstått på grunn av disposisjoner over bankens panteobjekt. Styremedlemmene hevdet at dersom de ble erstatningsansvarlige, måtte ansvaret lempes. Dette fordi banken hadde medvirket til tapet ved at forsikringsselskapet som skyldner ikke ble notifisert, og dessuten hadde ikke styremedlemmene økonomisk evne til å betale erstatningen. Retten konstaterer at styreansvar ”*alltid vil virke svært tyngende for det enkelte medlem dersom det ikke er tegnet styreansvarsforsikring*”.³³ Videre kom retten til at det ikke var grunnlag for lemping, da det ikke var dokumentert ”*spesielle forhold*” som gjorde ansvaret særlig tyngende.³⁴

For at lemping skal kunne foretas, må det altså foreligge spesielle forhold som gjør ansvaret urimelig tyngende. I vurderingen av om ansvaret er urimelig tyngende for skadevolder, må også skadelidtes forhold tas i betraktning. Det kan ikke godtas at erstatningen til skadelidte settes urimelig lavt i forhold til dennes behovet. Lemping skal altså ikke skje på bekostning av hva som er rimelig i forhold til skadelidte.

Ved vurdering av ”*skadens størrelse*” skal både det fysiske og det økonomiske skadeomfanget vurderes.³⁵ Dersom en skadevolder er skyld i flere store skader av stort økonomisk omfang, vil dette tale for lemping. Ansvaret vil da ofte virke urimelig tyngende for skadevolder. Motsatt vil den fysiske skadens art, og omfang, kunne tale i mot lemping. Det vil også kunne være av interesse å vurdere den aktuelle skadens økonomiske omfang i forhold til det tapet som vanligvis oppstår ved slike skader. Dette har sammenheng med hva som er påregnelig for skadevolder.

³² LB 2003 s. 11739 (Borgarting).

³³ LB 2003 s. 11739 (Borgarting) (utskriftsside 14 av 15).

³⁴ LB 2003 s. 11739 (Borgarting) (utskriftsside 14 av 15).

³⁵ Gyldendal rettsdata, skl. § 5-2, Note 322.

For at det skal være aktuelt å lempe erstatningsansvar, må det økonomiske ansvaret være av et visst omfang. Dette er slått fast gjennom flere dommer om lemping av erstatningsansvar. Det kommer blant annet frem i en dom fra Gulating lagmannsrett.³⁶ Dommen gjelder ikke styreansvar, men det samme må gjelde for lemping av alle typer erstatningsansvar da de samme hensyn gjør seg gjeldende. Tvisten i saken sto mellom naboene Fredheim og Mundheim. I 1959 foretok Fredheim utbedringer på en garasje som sto rett ved veien som førte opp til Mundheims gårdsbruk. Dette førte til at det oppsto en svært trang passasje på gårdsveien, noe som blant annet skapte problemer for melkebilene. Mundheim fremsatte krav om erstatning for de merutgifter og tap han ble påført etter Fredheims utbedringer av garasjen. I herredsretten ble Mundheim tilkjent kroner 100.000 i erstatning. Fredheim anket saken. Gulating lagmannsrett kom til at herredsrettens tapsberegninger var feil, dermed ble kravet redusert til kroner 40.000. Videre måtte det ut fra partenes skyldgrad skje en ansvarsfordeling mellom Fredheim og Mundheim. Erstatningen til Mundheim ble dermed avkortet til kroner 30.000. Det ble ikke foretatt lemping av erstatningsansvaret selv om Fredheim hadde lav inntekt og manglende formue. Retten uttalte at så lenge hovedregelen i norsk rett er full erstatning til skadelidte, vil det være vanskelig å se for seg at beløp under kroner 30.000 lempes.³⁷ Dette har sammenheng med at erstatningskrav av denne størrelsen svært sjelden vil virke urimelig tyngende for skadevolder. Ved hjelp av en avbetalingsplan vil erstatningsansvar på kroner 30.000 aldri virke ruinerende, selv for personer med svært lav inntekt.

I en dom fra Larvik tingrett ble det ved spørsmål om lemping lagt vekt på skadens størrelse.³⁸ I denne saken anførte et selskaps (X AS) konkursbo at styremedlemmene ikke hadde overholdt sine plikter i forhold til asl. § 3-4 om krav om forsvarlig egenkapital og asl. § 3-5 om handleplikt ved tap av egenkapital. Boet krevde erstatning for tapet som oppsto fra insolvenstidspunktet og frem til konkursåpningen. Retten fastsatt dette beløpet til kroner 6.885.448. Dette beløpet ble deretter skjønnsmessig lempet til kroner 5.000.000. Ved vurdering av lempingsspørsmålet uttalte retten:

”I denne vurderingen er det lagt vekt på at det ikke foreligger noe grunnlag for å tro at de disposisjoner som er fattet av styret har skjedd til fordel for kreditorne

³⁶ LG 1992 s. 957 (Gulating).

³⁷ LG 1992 s. 957 (Gulating) (utskriftsside 8 av 8).

³⁸ TLARV 2006 s. 11940 (Larvik).

eller har vært motivert av egen vinning. Det er lagt betydelig vekt på at alle styremedlemmene har innehatt sine verv som følge av betydelige eierinteresser i de selskaper som var aksjonærer i X AS. Styremedlemmene har dermed indirekte måtte tåle betydelige tap - tapt AS- kapital, 9,071 mill. kroner, kausjonsansvar 5,6 mill. kroner og « lån » på 2 mill. kroner.”³⁹

Her tas det altså hensyn til det tapet styremedlemmene hadde lidt utenom selve erstatningskravet, det totale økonomiske skadeomfanget av den skadegjørende handlingen. Dette fordi skadevolderne i denne saken ble ekstra hardt rammet på grunn av sine stillinger som både styremedlemmer og aksjonærer i X AS. Normalt vil ”skadens størrelse” økonomisk sett tilsvare erstatningsbeløpet, men dersom skaden medfører ytterligere tap, vil også dette komme i betraktning ved vurdering av om ”skadens størrelse” medfører at erstatningsansvaret virker urimelig tyngende for den ansvarlige.

Vurderingen av skadens størrelse må ses i sammenheng med ”den ansvarliges økonomiske bæreevne”. Skadevolders formue- og inntektsforhold og forsørgingsbyrde må da tas i betraktning.⁴⁰ Også fremtidige inntektsmuligheter kan tas med i vurderingen. Forholdet mellom skadens størrelse og den ansvarliges økonomiske bæreevne avgjør ofte om ansvaret vil virke urimelig tyngende for skadevolder, og dermed bør lempes.

Hvorvidt det kan forlanges at skadevolder avhender eiendeler eller fast eiendom for å bli i stand til å dekke et erstatningskrav, må ses i sammenheng med dekningslovens (heretter deknl.) regler om beslagsrett. Det kan ikke kreves at skadevolder skal avhende personlige eiendeler som omfattes av beslagsfrihet i deknl. § 2-3. Fast eiendom er imidlertid ikke omfattet av beslagsfriheten i deknl. § 2-3. Det kan derfor kreves at skadevolder avhender fast eiendom, selv om denne fungerer som bolig for familien.⁴¹ Dette skal selvsagt ikke føre til at skadevolder og hans familie blir husløse. En forutsetning for salg av bolig vil være at skadevolder sitter igjen med tilstrekkelige midler til å skaffe familien et akseptabelt hjem etter at erstatningskravet er betalt.

³⁹ TLARV 2006 s. 11940 (Larvik) (utskriftsside 7 av 9).

⁴⁰ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 65.

⁴¹ Anders Vinding Kruse, *Erstatningsretten*, s. 599.

Dersom skadevolder ikke har formue, vil en vurdering av hans forventede inntekter de nærmeste årene avgjøre om han er i stand til å dekke erstatningskravet, eller om det bør lempes. Lemping bør ikke skje dersom skadevolder har mulighet til å betale hele erstatningsbeløpet gjennom en avbetalingsplan over flere år. Dersom skadevolders økonomi i årene fremover tillater det, bør det eventuelt kunne kreves at han tar opp et lån slik at hele erstatningen kan betales.

Ved vurdering av skadevolders økonomiske bæreevne kan det være nyttig å se hen til konkurslovens (heretter kkl.) regler om gjeldsforhandling. Dersom retten kommer til at erstatningsansvaret ikke skal lempes, kan dette medføre at skadevolderen ikke klare å oppfylle sine forpliktelser. Han kan da begjære gjeldsforhandling, jf. kkl. § 1. Skadevolderen kan dermed oppnå prosentvis reduksjon av gjelden. Dette vil innebære at skadelidte likevel ikke får dekket sitt tap fullt ut.

I en dom fra Gulating lagmannsrett ble skadevolders økonomiske situasjon avgjørende i forhold til spørsmålet om lemping.⁴² Saken gjaldt daglig leder/styreformann A, som hadde overført penger fra et selskap i Norge til et firma på Filippinene. Etter dette gikk det norske selskapet konkurs. Lagmannsretten kom til at konkursboet hadde krav på erstatning for det tap As handlemåte hadde medført, til sammen kroner 730.000. Ansvar ble imidlertid lempet til kroner 500.000. Under drøftelsen av lempingsspørsmålet ble argumenter for og mot lemping veid opp mot hverandre av retten. Argumentene mot lemping gikk ut på at skadens størrelse var redusert i forhold til det beløpet som ble overført til Filippinene, skaden var ikke ekstarordinær og A hadde opptrådt kvalifisert uaktsomt. Argumentasjonen for lemping gikk i hovedsak ut på at As økonomiske situasjon var svært vanskelig og hans mulighet til å innfri erstatningskravet dermed var liten. I 2004 tjente A kroner 180.000 og frem til mai i 2005 var inntekten oppgitt til kroner 0. A hadde imidlertid gitt uttrykk for at det nå kunne være ”lys i tunnelen”. A anførte også at ansvaret ville gjøre han personlig konkurs, mens boets gevinst ville pulveriseres mellom kreditorene. Lagmannsretten kom under tvil til at vilkårene for å lempe ansvaret var oppfylt.

I denne saken må det antas at det forhold at skadevolderen hadde mulighet til å få grep om økonomien sin igjen veide tungt. Dersom A så en ende på sine problemer, men ble satt tilbake

⁴² LG 2005 s. 14314 (Gulating).

på grunn av erstatningskravet ville det nok blitt enda vanskeligere for han å komme seg tilbake igjen. Også for skadelidte ville det være en fordel at A kom seg på bena igjen og fikk betalt deler av kravet. Alternativet ville trolig vært at As økonomiske situasjon ble verre og at konkursboet dermed ikke fikk erstattet noe av tapet som A var ansvarlig for.

Videre er ”foreliggende forsikringer og forsikringsmuligheter” av betydning ved vurdering av om lemping bør foretas. Både skadevolders forsikringer og skadelidtes forsikringer kan her komme i betraktning. En forsikring på skadevolders side vil eliminere betydningen av den ”ansvarliges økonomiske bæreevne”. Ansvar vil sjelden virke urimelig tyngende for den ansvarlige dersom han har tegnet ansvarsforsikring som dekker tapet, det vil derfor ikke være aktuelt å lempe ansvaret slik at det blir lavere enn forsikringssummen. Ansvaret kan imidlertid likevel lempes etter andre punktum. Skadelidtes forsikring vil i hovedsak ha betydning i forhold til lempingsbestemmelsens andre punktum.

Også forsikringsmuligheter skal tillegges vekt ved vurderingen av om lemping skal skje. Dette er litt misvisende. Det vil i de aller fleste tilfeller være mulig å tegne en forsikring, det som her må vurderes er derfor hvor nærliggende det er å tegne forsikring på det aktuelle området.⁴³ Dersom det ikke foreligger ansvarsforsikring hos skadevolder på et område hvor det er normalt å tegne forsikring, vil manglende forsikring tale mot skadevolder ved vurdering av om ansvaret er urimelig tyngende og derfor bør lempes.⁴⁴

For et selskap vil det ikke alltid være mulig å tegne en styreansvarsforsikring. Av forskjellige årsaker blir enkelte søknader om å få tegne styreansvarsforsikring avslått av forsikringsselskapene. Momenter som blir tillagt vekt av forsikringsselskapene, er for eksempel ”*hvilken næringsgren selskapet tilhører, om det har drevet med overskudd de siste årene samt en individuell vurdering av det enkelte styremedlem*”.⁴⁵ I 2003 hadde seksti prosent av alle norske børsnoterte selskaper styreansvarsforsikring for sine styremedlemmer.⁴⁶ For selskaper som har mulighet til å tegne styreansvarsforsikring, vil det variere hvor vanlig dette er.

⁴³ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 66.

⁴⁴ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 66.

⁴⁵ Aarum, s. 96.

⁴⁶ Reiersen, s. 163.

Før aksjelovene av 1997 ble det drøftet hvilken betydning en styreansvarsforsikring burde ha i forhold til lempingsspørsmålet.⁴⁷ Det ble vurdert foreslått en regel om at ansvar utover det forsikringen dekket, kunne lempes. Reglen ble ikke foreslått, delvis fordi den var for unyansert. Det ble likevel fastslått at dersom det foreligger en styreansvarsforsikring, vil dette være et vesentlig moment ved lempingsspørsmålet.

Også ”skyldforhold” har betydning for vurderingen av lemping av ansvaret. Det er en klar sammenheng mellom graden av skyld og hvilket ansvar som bør pålegges skadevolder. Dersom den ansvarlige ikke har utvist skyld i særlig stor grad, vil ansvaret oftere lempes. Hvor det foreligger grov uaktsomhet eller forsett vil dette tale mot lemping i forhold til både første og andre punktum. Ved forsettelige lovovertrедelser kan det virke rart å hevde at ansvaret virker urimelig tyngende for skadevolder. Lemping er imidlertid ikke utelukket selv om skadevolder har handlet forsettelig, men dette vil være et tungt argument mot lemping.⁴⁸ I svensk praksis har lemping forekommet i noen få tilfeller hvor skadevolder har handlet forsettelig.⁴⁹

Når det gjelder lemping av skadeerstatningsansvar, er graden av skyld et moment som i praksis tillegges stor vekt. Selv om et erstatningskrav er svært høyt og åpenbart vil virke enormt tyngende for skadevolder, finnes det eksempler på at ansvaret ikke lempes på grunn av skadevolders høye skyldgrad. I en lagmannsrettsdom fra 1998 ble en mann funnet skyldig i å ha satt fyr på en kirke.⁵⁰ Han ble dømt til å betale kroner 13.463.000 til Oslo kommune. Erstatningsansvaret ble ikke lempet. At ansvaret ville bli svært tyngende for den ansvarlige, kunne ikke veie opp for den overlagte handlingen han ble domfelt for.

Også når det gjelder lemping av styreansvar, legges det i praksis stor vekt på skyldgraden. Dersom skyldgraden er høy, skal det svært mye til før ansvaret lempes. Dette kommer frem av flere dommer.

⁴⁷ NOU 1996: 3 s. 198.

⁴⁸ Rt. 1997 s. 883 (s. 890).

⁴⁹ Bertil Bengtsson, *Skadestånd vid sport, lek och sällskapsliv*, Stockholm 1962, via Anders Vinding Kruse, *Erstatningsretten*, s. 602-603.

⁵⁰ LB 1998 s. 883 (Borgarting).

I en dom fra Eidsivating lagmannsrett var spørsmålet om en styreformann skulle holdes ansvarlig for selskapets gjeld.⁵¹ Styreformannen hadde uberettiget utlevert en panteobligasjon pålydende kroner 400.000 til en tredjemann, og dermed gjort selskapet ute av stand til å dekke sin gjeld til kreditorene. Retten fant at ansvar kunne gjøres gjeldende mot styreformannen etter asl. § 15-1. Den skadevoldende styreformannen anførte lemping, da han mente at han ikke hadde utvist skyld i tradisjonell forstand. Styreformannen hevdet å ha blitt lurt av et tidligere styremedlem. I tillegg anførte skadevolder at han ikke hadde hatt økonomisk vinning av sine handlinger og at hans økonomiske evne uansett var så liten at ansvaret burde lempes. Fra de skadelidte kreditorenes side ble det anført at lemping ikke var rimelig på grunn av skyldgraden. Lagmannsretten kom til at det ikke var grunnlag for å lempe ansvaret, da styreformannens forhold var så ”klanderverdig at en lemping av ansvaret ikke vil være rimelig”.⁵² Styreformannen hadde etter lagmannsretten mening, i beste fall, grovt uaktsomt tilsidesatt sine plikter overfor selskapet og dets kreditorer.

Også i en dom fra Gulating lagmannsrett ble skyldgraden avgjørende i forhold til lempingsspørsmålet.⁵³ I denne saken ble daglig leder (B) og styreleder (C) pålagt ansvar. De hadde hatt fullstendige passive roller i selskapet, mens deres sønn (D) som hadde konkursskarantene, sto for driften. Da selskapet gikk konkurs, hadde A et krav på over kroner 260.000 mot selskapet. A gikk til personlig søksmål mot B og C. B og C anførte subsidiært at ansvaret måtte lempes på grunn svak økonomisk stilling og helse. Retten så hen til skadevoldernes alder, men fant likevel ikke grunn til å lempe erstatningsansvaret. Det ble lagt vekt på den utviste skylden. B og C hadde bevisst omgått aksjelovens bestemmelser og hensynene bak den.

Motsatt vil en lav grad av skyld tale for lemping. I en dom fra Larvik tingrett (nevnt ovenfor) ble det ved lempingsvurderingen tillagt vekt at styrets disposisjoner verken var motivert av ønsket om å forfordle kreditorene eller å oppnå egen vinning.⁵⁴

Også i en dom fra Agder lagmannsrett måtte erstatningsbeløpet lempes på grunn av lav skyldgrad.⁵⁵ Denne saken galdt et cateringselskap som gikk konkurs etter å ha blitt drevet med

⁵¹ LE 1987 s. 514 (Eidsivating).

⁵² LE 1987 s. 514 (Eidsivating) (utskriftsside 14 av 15).

⁵³ LG 2005 s. 157344 (Gulating).

⁵⁴ TLARV 2006 s. 11940 (Larvik).

⁵⁵ LA 2007 s. 37537 (Agder).

store underskudd i lang tid forut for konkursen. Konkursboet gikk til sak mot de tre styremedlemmene i selskapet, Rustad, Jegard og Steinbo. Lagmannsretten kom til at styremedlemmene måtte holdes ansvarlig for en ti måneders periode før konkursen inntraff. I denne perioden hadde boet tapt kroner 1.800.000. Styremedlemmene ble solidarisk ansvarlig for erstatningsbeløpet. Styremedlem Steinbo hadde imidlertid vært utenlands i to av de ti aktuelle månedene og ble dermed bare solidarisk ansvarlig for de åtte siste månedene, til sammen kroner 1.440.000. Etter en konkret vurdering kom lagmannsretten til at ansvaret måtte lempes. I lempingsvurderingen bemerket lagmannsretten:

”Det er da sett hen til at ingen av styremedlemmenes ansvar knytter seg til forsett eller grov uaktsomhet. Videre er det sett hen til at hele styret i den siste halvdel av ansvarsperioden langt på vei også må sies å ha blitt direkte villedet av daglig leders manglende og uriktige tilbakemeldinger mht selskapets drift og kreditorpågang. Daglig leders forsømmelser og dels falske tilbakemeldinger må her sies å utgjøre et helt ekstraordinært forhold som bør lede til en ikke ubetydelig lemping i styrets ansvar for det tap som nå kreves erstattet.”⁵⁶

I tillegg til dette ble det lagt vekt på at verken selskapets regnskapsfører eller revisor hadde gitt styret klare beskjeder om selskapets negative utvikling. For Rustads og Steinbos vedkommende ble det også lagt vekt på den økonomiske bæreevne. Disse to styremedlemmene hadde ikke formue av betydning. Ingen av styremedlemmene hadde styreansvarsforsikring. Etter dette ble lempingsbeløpet satt til kroner 700.000. Rustad og Jegard ble dermed solidarisk ansvarlige for et erstatningsbeløp på kroner 1.100.000. Steinbo ble i utgangspunktet solidarisk ansvarlig for kroner 740.000, men ansvaret ble lempet videre ned til kroner 700.000 fordi Steinbo i større grad enn de to andre ble villedet til å tro at selskapets økonomi var i orden. I tillegg manglet Steinbo, i motsetning til Rustad og Jegard, erfaring som styremedlem.

Av denne dommen fremgår det at ved vurdering av ”skyldforholdene” kan det i tillegg til styremedlemmers manglende skyld, legges vekt på andres skyld. Dersom store deler av skylden for at et tap har oppstått kan tillegges andre, vil ansvaret fort virke urimelig tyngende for den som blir avkrevd erstatning. Det vil derfor kunne være av stor betydning å ta dette

⁵⁶ LA 2007 s. 37537 (Agder) (utskriftsside 21 av 23).

momentet med i lempingsvurderingen. I tillegg kan det være viktig for å unngå at styret blir holdt ansvarlig for feil som begås av administrasjonen.

Til slutt skal ”forholdene ellers” tillegges vekt. Hva som kan vektlegges her, begrenses bare av formålet med lempingsregelen. For eksempel kan man ta skadelidtes økonomi i betraktning. Dersom skadelidte har god økonomi og mulighet til å bære litt av tapet selv, kan dette tale for lemping.⁵⁷

Et eksempel på at ”forholdene ellers” tillegges vekt fremgår av en dom fra Oslo tingrett.⁵⁸ I denne saken ble det reist søksmål mot tre styremedlemmer (A, B og C) i Galleriet i Oslo AS. Styremedlemmene hadde urettmessig foretatt fire overføringer på til sammen kroner 639.468 fra selskapets konto til en utenlandsk konto. Da selskapet senere gikk konkurs, krevde Galleriet i Oslo AS’ konkursbo erstatning for de urettmessige overføringene. C inngikk rettsforlik før hovedforhandlingen, det gjensto da et krav på kroner 574.468 mot A og B. Retten kom til at A og B var erstatningsansvarlige overfor konkursboet. Ved spørsmål om lemping kom retten til at det ikke var grunnlag for å lempe i forhold til B, mens det i forhold til A ble foretatt lemping ned til kroner 350.000. I tillegg til As status som uføretrygdet ble det lagt vekt på hans sykdom og plager for øvrig. A hadde vært alvorlig psykisk syk og hadde tidligere vært tvangsinnlagt. I tillegg var han plaget med smerter etter en tidligere arbeidsulykke med strøm. Retten mente trolig at As plager gjorde det vanskelig for han å ivareta sitt ansvar som styremedlem, og at han dermed var mindre å legge til last enn B.

Noe annet som kan tillegges vekt under ”forholdene ellers”, er begivenheter som har medført større skadeomfang, men som ingen rår over. Et eksempel på dette kan være dersom et styremedlem i et gartneri på firmaets regning kjøper seg et parti rosebusker, som han midlertidig plasserer i gartneriets drivhus. I utgangspunktet vil han da kunne bli erstatningsansvarlig for det beløpet som han urettmessig disponerte over. Dersom det viste seg at disse rosebuskene brakte med seg en sjelden sykdom som ødela alle plantene i drivhuset, ville dette være en begivenhet som medførte større skadeomfang, men som skadevolderen ikke kunne rå over.

⁵⁷ Asbjørn Kjønstad, *Erstatningsretten i utvikling*, Oslo 2003, s. 267.

⁵⁸ TOSLO 2005 s. 30391 (Oslo).

Annerledes stiller det seg dersom en tredjemann eller naturkreftene har medvirket til at skaden i det hele tatt oppsto. I disse tilfellene er det ikke grunnlag for lemping.⁵⁹ Nygaard begrunner dette med at det kunne bryte med vårt system med solidaransvar, og vi ville ”*gli over i en pro rata-regel*”. Dette fordi skadelidte kunne komme i en situasjon hvor han bare kunne kreve en forholdsmessig del av den ansvarlige, i stedet for at de ansvarlige svarer en for alle og alle for en etter bestemmelsen om solidaransvar i skl. § 5-3.

I Thrane-saken ble likevel forhold på tredjemanns side avgjørende for lempingsspørsmålet.⁶⁰ Denne saken er anket og er derfor ikke rettskraftig. Thrane-saken er likevel av interesse i forhold til hvilke momenter som kan vektlegges ved spørsmål om lemping av styreansvar.

I Thrane-saken besluttet Reinsgruppen AS i 1999 at de skulle erverve 55 % av aksjene i Thrane-gruppen ASA. Fra før eide Reinsgruppen AS 45 % av aksjene. Etter transaksjonen skulle alle aksjene eies av holdingselskapet Reinsfjell Holding AS. Kroner 161.200.000 av kjøpesummen ble finansiert ved opptak av lån i banken. Da Thrane-gruppen var kjøpt opp ble selskapene organisert i et konsern hvor Reinsfjell Holding AS var morselskap og Thrane-gruppen ASA var datterselskap. 22. november i 1999 ble alle aksjene i Thrane-gruppen ASA overført til Reinsfjell Holding AS, til sammen kroner 63.042.765. Senere ble det også gitt flere mindre lån fra Thrane-gruppen ASA til Reinsfjell Holdings AS. Etter hvert fikk begge selskapene økonomiske problemer, og 20. mars 2003 ble aksjene i Thrane-gruppen ASA overført til banken, som hadde pant i disse. I juni i 2003 gikk Reinsfjell Holding AS konkurs. Thrane-gruppen ASA krevde da at styremedlemmene i Thrane-gruppen ASA skulle holdes ansvarlige for overføringen av aksjene som skjedde 22. november 1999.

Retten kom til at overførselen av aksjene måtte betraktes som et ulovlig lån fra Thrane-gruppen ASA, ettersom det skjedde i forbindelse med erverv av aksjer i det samme selskapet, jf. asal. § 8-10. Etter asal. § 3-7 skal mottakeren av ulovlige utdelinger tilbakeføre det mottatte. Reinsfjell AS var imidlertid konkurs og kunne derfor bare betale kroner 1640. Etter asal. § 3-7 andre ledd er de som medvirker til ulovlige utdelinger ansvarlige for at beløpet tilbakeføres, i dette tilfellet styremedlemmene i Thrane-gruppen ASA. De fem styremedlemmer som hadde vært involvert i saken, ble dermed ansvarlig for kroner 63.041.125. Styremedlemmenes forsikring dekket 5 millioner etter at det ble inngått forlik

⁵⁹ Nygaard, *Skade og ansvar*, s. 411.

⁶⁰ Sak 05-071717TVI-OTIR/07 (Oslo tingrett).

med forsikringsselskapet. Den resterende summen ble da kroner 57.041.125. Ansvar etter asal. § 3-7 første ledd kan lempes etter skl § 5-2, jf. asal. § 3-7 andre ledd andre punktum.

I lempingsvurderingen la retten vekt på at erstatningskravet var svært høyt, og dermed ville virke ruinerende for de fleste.⁶¹ Det virket urimelig at styremedlemmene skulle bli ansvarlige for et så høyt beløp, med tanke på at deres handling bare ble ansett for å være uaktsomme, ikke forsettelige. I tillegg ble det lagt ”stor vekt” på forsikringsmulighetene.⁶² At det er tegnet styransvarsforsikring er et moment som i enkelte tilfeller taler for at erstatningsbeløpet utover det som dekkes av forsikringen bør lempes. I dette tilfellet var imidlertid differansen så stor at dette ikke var en reell mulighet, men at det forelå forsikring ble likevel tillagt vekt.

Det avgjørende for lempingen ble imidlertid forholdet mellom banken og Thrane-gruppen ASA.⁶³ Før retten drøfter dette forholdet, ble det påpekt at: ”Nygard *op.cit* på side 411 er skeptisk til at tredjemanns forhold begrunne lemping”. Denne saken var imidlertid så spesiell at forhold på bankens side likevel ble tatt i betraktning. For det første visste banken at lån og avdrag ble tilbakebetalt med et ulovlig lån. Dermed var det rimelig at den måtte bære en del av risikoen for tap selv. For det andre var det banken som hadde de økonomiske eierinteressene i Thrane-gruppen ASA etter aksjeoverførselen i 2003. Dermed fikk banken dekket deler av sine tap gjennom blant annet salg av deler av virksomheten. For det tredje var det ikke noen virksomhet i Thrane-gruppen ASA etter at banken overtok aksjene, og dette gjorde at hensynene bak asal. § 3-7 ikke lenger gjorde seg gjeldende. Dette fordi selskapets identifisering med de underliggende eierinteressene øker når det ikke er virksomhet i selskapet. Retten mente at dersom det nye styret i Thrane-gruppen ASA ikke hadde vært så knyttet til banken, så ville ansvar sannsynligvis bli gjort gjeldende mot banken.

Etter dette ble tre av styremedlemmene solidarisk ansvarlig for kroner 6.000.000, mens de to siste ble solidarisk ansvarlig for kroner 26.000.000, inkludert solidaransvar for de øvrige kroner 6.000.000. Grunnen til at to av styremedlemmene fikk sitt ansvar lempet mindre enn de andre, var at disse to var de sentrale eierne i Thrane-gruppen ASA. Med en dobbeltrolle som både eier og styremedlem hadde de tatt en større risiko enn de andre, og de måtte dermed bære et større tap. Alle styremedlemmene hadde for øvrig en meget solid økonomi.

⁶¹ Sak 05-071717TVI-OTIR/07 (Oslo tingrett) (s. 43).

⁶² Sak 05-071717TVI-OTIR/07 (Oslo tingrett) (s. 43).

⁶³ Sak 05-071717TVI-OTIR/07 (Oslo tingrett) (s. 45).

I en annen dom fra Oslo tingrett ble det ved spørsmål om lemping fremsatt et noe tvilsomt argument under ”forholdene ellers”.⁶⁴ Tvisten sto her mellom et engelsk linjerederi, OOCL, og deres agent i Norge, Roto Line AS. Da Roto Line AS gikk konkurs i 1992, hadde OOCL et krav mot selskapet på kroner 8.570.301,18. Retten la til grunn at Roto Line AS’ styreformann og daglige leder burde begjært oppbud i løp av 1991. Erstatningsansvaret ble satt til kroner 1.000.000. Saksøkte argumenterte da med at: ”Lemping er nærliggende når det gjelder styreansvar, hvor medlemmene som utgangspunkt har påtatt seg et begrenset ansvar”.⁶⁵ I tillegg ble det anført at saksøkte ikke hadde økonomisk bæreevne og ansvaret ville være ruinerende da han heller ikke hadde forsikring. Retten kom imidlertid til at det ikke var grunnlag for lemping av ansvaret. Det ble forutsatt at styreformannen hadde økonomisk evne til å bære tapet og at han hadde utvist en betydelig grad av skyld.

Dersom styremedlemmer som også er aksjonærer skulle kunne argumentere for lemping med at de allerede har begrenset sitt ansvar, ville styreansvar miste meningen på dette området. Det ville heller ikke være rettferdig i forhold til andre styremedlemmer at de som var aksjonærer slapp unna mye enklere. Argumentet vil trolig kunne tillegges mer vekt dersom et erstatningskrav etter asl./asal. § 17-1 rettes direkte mot en aksjonær, ikke mot et styremedlem.

Manglende kvalifikasjoner for å sitte som styremedlem vil trolig også være et forhold som kan påberopes under ”forholdene ellers”. Spesielt vil dette være aktuelt for ansatte som sitter som styremedlemmer, jf. asl./asal. § 6-4. Disse er ikke valgt ut fra sine kvalifikasjoner, men nettopp fordi de er ansatt i selskapet. Ideelt sett bør disse styremedlemmene, om nødvendig, få en form for opplæring, men dette er det ikke krav om. Hvor mye vekt manglende kompetanse kan tillegges er imidlertid usikkert. Dersom et styremedlem er i tvil om noe, bør han kunne skaffe seg nødvendig hjelp, enten fra selskapets revisor eller advokat, eller fra andre styremedlemmer. I en dom fra Agder lagmannsrett (nevnt ovenfor) ble manglende erfaring fra styrearbeid tillagt vekt ved vurderingen av om lemping skulle skje.⁶⁶

I en dansk dom ble den særlige familiemessige bakgrunnen til selskapets styremedlemmer tillagt vekt ved vurdering av lempingsspørsmålet.⁶⁷ Saken gjaldt et ulovlig lån til styreformannen i selskapet. Da selskapet gikk konkurs og styreformannen døde, rettet

⁶⁴ RG 1993 s. 879 (Oslo).

⁶⁵ RG 1993 s. 879 (Oslo) (s. 885).

⁶⁶ LA 2007 s. 37537 (Agder).

⁶⁷ U 1979 777 V.

selskapets bo et krav på kroner 233.096 mot tre styremedlemmer. Disse styremedlemmene var barn av styreformannen. De ble erstatningsansvarlige for at de ikke hadde ført tilsyn med virksomheten i selskapet. Ansvar ble imidlertid lempet til kroner 15.000 med den begrunnelse at det manglende tilsynet skyldtes den særlige familiemessige bakgrunnen til styremedlemmene. Dette på tross av betydelig manglende aktsomhet.

Etter denne dommen ble det i dansk litteratur stilt spørsmål om det gjaldt en lempeligere norm for familiemedlemmer.⁶⁸ Økt adgang til lemping i forhold til familiemedlemmer kan begrunnes på flere måter. For det første vil det ofte foreligge et svært sterkt tillitsforhold mellom familiemedlemmene. Dette vil kunne medføre en automatisk reduksjon av tilsynsoppgavene til styremedlemmene. For det andre kan avhengighetsforholdet mellom familiemedlemmer gjøre det vanskelig å oppfylle oppgavene som påhviler styremedlemmer. Ønsket om å beskytte sin kjære familie er nærmest å betrakte som et instinkt. For det tredje vil familiemedlemmer ofte takke ja til å sitte som styremedlem for å gjøre den som spør en tjeneste. Vedkommende tenker kanskje ikke over hvorvidt han innehar den nødvendige kompetansen som kreves for å sitte i det aktuelle styret.

At erstatningsansvar oftere lempes i forhold til familiemedlemmer som styremedlemmer, vil kunne virke urimelig. Også i andre tilfeller enn ved familieforhold kan det bestå avhengighetsforhold mellom styremedlemmer og for eksempel daglig ledelsen. Det vil derfor være uheldig å benytte bestemmelsen om lemping hyppigere i forhold til bestemte grupper styremedlemmer. Prinsipielt bør både familiemedlemmer og andre som står i avhengighetsforhold bedømmes på samme måte som andre styremedlemmer.⁶⁹

3.2.5 Særlige tilfelle

Etter skl. § 5-2 andre punktum kan retten lempe ansvaret hvis det i særlige tilfelle finnes rimelig at skadelidte selv dekker hele eller deler av tapet. I forhold til denne lempingsadgangen er det ikke nødvendig at ansvaret virker urimelig tyngende for den ansvarlige. Dette innebærer at for eksempel staten kan slippe sitt ansvar etter dette alternativet. At det kreves ”*særlige tilfelle*” gjør bestemmelsen til en streng unntaksregel. Strengt krav må være oppfylt for at regelen skal få anvendelse.⁷⁰ Momenter av særlig

⁶⁸ Thorbjørn Sofsrud, *Bestyrelsens beslutning og ansvar*, 1. utgave, Viborg 1999, s. 476-478.

⁶⁹ Erik Werlauff, *Selskabsret*, 6. utgave, København 2006, s. 530.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 66.

betydning for vurderingen etter andre punktum er skadelidtes økonomi og behov for erstatningssummen, om skadelidte selv er helt eller delvis skyld i skaden og om skadelidte har forsikring. Det forekommer imidlertid svært sjelden at retten foretar lemping av erstatningsansvar med hjemmel i skl. § 5-2 andre punktum alene. Det er mer vanlig at andre punktum kommer inn i en helhetsvurdering hvor både første og andre punktum i lempingsbestemmelsen inngår.

Lemping etter andre punktum i skl. § 5-2 er særlig aktuelt i kommersielle forhold. Dersom skadelidte for eksempel er et stort selskap, vil det være langt bedre rustet til å bære et tap enn en privatperson. Det vil dermed oftere fremstå som rimelig at skadelidte selv dekker deler av tapet når det er en kommersiell part som er skadelidt. Lemping etter skl. § 5-2 andre punktum er dermed spesielt aktuell i forhold til styremedlemmers erstatningsansvar. Dette fordi tapet i disse tilfellene svært ofte går ut over selskapet hvor styremedlemmene innehar sine verv, eller andre selskaper.

I rettspraksis er det imidlertid få eksempler på at retten gir uttrykk for at skadelidte er godt rustet til å bære tapet selv. Det må imidlertid antas at dette er et moment som inngår i helhetsvurderingen uten at det konkret nevnes at det er vektlagt. I en dom fra Gulating lagmannsrett (nevnt ovenfor) påpeker retten at: *”A har påberopt at ansvar vil virke ruinerende for ham, mens gevinst for boet vil bli pulverisert mellom kreditorene”*.⁷¹ Selv om retten ikke sier noe mer om dette, har det trolig blitt tillagt en viss vekt i helhetsvurderingen som munnet ut i delvis lemping av ansvaret.

Andre punktum er også aktuell i tilfeller hvor skadelidte selv er delvis skyld i tapet. Har skadelidte direkte medvirket til skaden, er det skl. § 5-1 som kommer til anvendelse. Denne bestemmelsen omhandler avkorting ved skadelidtes medvirkning. Dette kommer jeg tilbake til senere i oppgaven.

Et eksempel på at skadelidtes skyld fikk betydning for lempingsspørsmålet kommer frem i en dom fra Oslo byrett.⁷² I denne saken inngikk styreformann Næss og styremedlem Knutsen i Terninggruppen A/S en kontrakt med UNI om leie av kontorlokaler. Da kontrakten ble inngått, unnlot Næss og Knutsen å nevne at Terninggruppens økonomi var dårlig og at faren

⁷¹ LG 2005 s. 14314 (Gulating) (utskriftsside 4 av 5).

⁷² RG 1994 s. 420 (Oslo).

for mislighold dermed var stor. Etter et halvt år flyttet Terninggruppen fra kontorlokalet, de skyldte da leie og tilleggsutgifter på kroner 220.884. Da Terninggruppen senere gikk konkurs, anla UNI sak mot Næss og Knutsen. UNI krevde erstattet både den utestående husleien og 8 måneders leietap som følge av dødtid etter fraflyttingen, til sammen kroner 716.884. Retten kom til at Næss og Knutsen hadde opptrådt erstatningsbetingende uaktsomt i forbindelse med kontraktsinngåelsen, men at ansvaret måtte lempes til kroner 150.000. I totalvurderingen ble det lagt vekt på UNIs ikke uklanderlige forhold ved inngåelsen av leiekontrakten. UNI burde foretatt undersøkelser av leietakers økonomi, og krevd at det ble stilt garantier. I tillegg kunne fraflytting blitt krevd på et tidligere tidspunkt. Det var ikke nødvendig å la husleie hope seg opp i tre måneder. Et tredje moment som ble tillagt vekt, var at utleiemarkedet var dårlig i det aktuelle tidsrommet. Dersom Terninggruppen ikke hadde inngått noen leiekontrakt ville kontorlokalet derfor trolig blitt stående ledig hele tidsrommet. Det virket dermed urimelig at Terninggruppen skulle bli erstatningsansvarlig for 8 måneder dødtid etter fraflytting.

Dersom den skadelidte er forsikret mot den skadevoldende handlingen, vil dette være et moment som kan vektlegges etter andre punktum. Forsikringen vil gjøre det rimelig at skadelidte selv dekker hele eller deler av tapet, da skadelidte likevel vil få tapet erstattet av forsikringsselskapet. Skadelidte har altså ikke lenger noe behov for erstatningsbeløpet. Også manglende forsikring på skadelidtes side vil kunne tale for lemping etter andre punktum. Dette gjelder særlig i tilfeller hvor det dreier seg om store verdier. Begrunnelsen er at de som eier store verdier ikke skal kunne utsette tilfeldige personer for den risiko det er å komme i ansvar for en omfattende skade.⁷³

3.3 Flere lempingsbestemmelser

I enkelte tilfeller kan det foreligge flere bestemmelser som gir grunnlag for lemping. Dette gir i følge praksis ikke grunnlag for kumulativ lemping. Dersom det i hovedsak er de samme momentene som skal vektlegges i begge bestemmelsene, skal det foretas en samlet skjønnsmessig vurdering hvor man tar hensyn til kriteriene i begge bestemmelsene. Dette fremgår av en Høyesterettsdom fra 1978.⁷⁴ Dommen gjelder ikke lemping av styreansvar, men det samme prinsippet må gjelde i alle tilfeller hvor det er to eller flere lempingsbestemmelser som kan anvendes. I saken fra 1978 hadde en dansk lastebilsjåfør

⁷³ Nygaard, *Skade og ansvar*, s.402.

⁷⁴ Rt. 1978 s. 1062.

kjørte på en 22 år gammel mann. Sjøførens arbeidsgiver ble erstatningsansvarlig og krevde lemping etter dagjeldende bilansvarslovens § 11 og skadeerstatningsloven § 2-2. Ved drøftelse av lempingsspørsmålet uttrykker Høyesterett:

”Men jeg finner det klart at han ikke, slik det gjøres gjeldende for Høyesterett, kan kreve en kumulativ lemping av ansvaret. Reglene er ikke helt sammenfallende, men de gir begge anvisning på et skjønn som i det vesentlige må bygge på de samme momentene. Jeg antar at det må være riktig å foreta en vurdering på grunnlag av så vel bilansvarslovens lempningsregel som erstatningslovens lempningsregel. Men det må bli et samlet skjønn under hensyntagen til kriteriene i begge lempningsbestemmelsene. For øvrig antar jeg at den helhetsvurderingen som må foretas, ikke vil falle vesentlig forskjellig ut enten den ene eller den andre elle begge bestemmelsene anvendes.”⁷⁵

Annerledes stiller saken seg dersom den ene lempingsregelen går lenger enn den andre. Dette er for eksempel tilfelle hvor lemping kan skje etter skl. § 5-2 eller skl. § 1-3 om sinnssykes ansvar. I slike tilfeller må den bestemmelsen som går lengst legges til grunn.⁷⁶

Ved lemping av styreansvar vil tilfeller med flere lempingsbestemmelser sjelden oppstå i praksis. Det kan imidlertid tenkes at et sinnssykt styremedlem både anfører asl. § 17-2 og skl. § 1-3 som grunnlag for lemping. I stedet for å påberope seg to lempingsbestemmelser vil det imidlertid i slike tilfeller trolig være mer naturlig å innta momentet om psykisk sykdom i vurderingen av ”forholdene ellers” som skal skje etter skl. § 5-2.

3.4 Lemping ved solidaransvar

Dersom flere styremedlemmer pådrar seg styreansvar etter asl./asal. § 17-1 for den samme skaden, blir de solidarisk ansvarlige, jf. skl. § 5-3. At flere personer holdes solidarisk ansvarlig for et krav vil si at de svarer en for alle og alle for en. Dette innebærer at kreditoren kan kreve hver enkelt av skyldnerne for hele beløpet og at full betaling fra en av de ansvarlige vil fungere som oppgjør også fra de andre. I de fleste tilfeller vil dette imidlertid ikke medføre at skyldnerne som ikke kreves går fri. Den som innfrir kravet, vil som oftest ha krav på

⁷⁵ Rt. 1978 s. 1062 (s. 1066).

⁷⁶ Nygaard, *Skade og ansvar*, s. 405.

regress mot sine medskyldnere. Dersom det ikke er sagt annet, er det vanlig at ansvaret skal deles likt mellom skyldnerne.

At det foreligger solidaransvar kan tillegges vekt i en eventuell lempingsvurdering på tre forskjellige måter.⁷⁷ Dette er imidlertid ikke selvstendige lempingsmomenter, men de kan trekkes inn hvor også andre hensyn taler for lemping.⁷⁸ Før det første kan erstatningskravet virke urimelig tyngende for en av skadevolderne på grunn av at det var flere som var med på den skadevoldende handlingen og at andre kanskje er mer å legge til last for at skaden oppsto.⁷⁹

For det andre kan det faktum at skadelidte kan forholde seg til flere personer ved innkreving av erstatningskravet tillegges vekt ved lempingsvurderingen.⁸⁰ Dette bidrar til å sikre skadelidtes interesser ved at han får et dekningskrav på tredjemann. For skadevolderne innebærer dette at de enkelte skadevoldernes krav kan lempes uten at dette går utover skadelidte. Dersom en av de solidarisk ansvarlige ikke er i stand til å dekke hele skaden, men vil kunne klare en del, vil dette kunne tale for lemping.⁸¹

For det tredje kan dårlige regressutsikter hos de medansvarlige tale for lemping.⁸² Dersom det er to solidaransvarlige og den ene er insolvent, vil dette i praksis innebære at den ene skyldneren må betale hele erstatningskravet. Dette kan virke urimelig tyngende, og det vil da kunne virke rimelig at ansvaret lempes til det beløpet som egentlig skulle falle på den aktuelle skyldneren. Dersom denne fremgangsmåten brukes for ofte vil vi imidlertid ende opp med delt ansvar på bekostning av solidaransvar.⁸³ Dermed blir den skadelidte sittende med risikoen for at en av solidaransvarlige ikke betaler for seg. Det må derfor kreves sterke bevis for at et regresskrav ikke vil bli betalt, for at dette momentet skal tale for lemping.

Ved vurdering av om erstatningsansvar skal lempes, skal det foretas en individuell vurdering av de ansvarlige. Dette gjelder også i tilfeller hvor det er flere som er solidarisk ansvarlig.

⁷⁷ Bill W. Dufwa, *Flera skadeståndsskyldiga*, Stockholm 1993, s. 1476-1480.

⁷⁸ Carsten Smith, *Festskrift til Kristen Andersen*, Oslo 1977, s. 347.

⁷⁹ Dufwa, s.1476.

⁸⁰ Dufwa, s. 1479.

⁸¹ Carsten Smith, s. 347.

⁸² Dufwa, s. 1478.

⁸³ Dufwa, s. 1478.

Spørsmålet blir da hva som skjer dersom ansvaret til de solidarisk ansvarlige lempes med forskjellige beløp.

Løsningen vil bero på hvor mange som er solidarisk ansvarlig og i hvor stor grad deres ansvar lempes. Dersom det er to skadevoldere som etter lemping hefter for til sammen hele skadelidtes tap, vil de måtte betale uavhengig av hverandre.⁸⁴ Hvis skadens størrelse for eksempel er på kroner 200, As ansvar lempes til kroner 70 og Bs ansvar lempes til kroner 130, dekkes hele skadelidtes tap og det oppstår i praksis ikke solidaransvar, men en slags deling av ansvaret. Annerledes stiller saken seg dersom skadevoldernes ansvar lempes, men de likevel til sammen hefter for mer enn skadelidtes tap. Altså dersom tapet er på kroner 200, A hefter for kroner 120 og B hefter for kroner 150. Løsningen vil her bli at de er solidarisk ansvarlig for kroner 70. Dette fordi A må betale kroner 50 før Bs ansvar reduseres og B må betale kroner 80 før As ansvar reduseres, til sammen kroner 130, det gjenstår da kroner 70 som A og B har solidaransvar for.⁸⁵

Dersom bare den ene skadevolderens ansvar lempes, vil det bare foreligge solidaransvar for det nedsatte beløpet. I en dom fra Oslo tingrett (nevnt ovenfor) ble en styreformann og et styremedlem solidarisk ansvarlig for en erstatning på kroner 503.743.⁸⁶ I forhold til styreformannens ansvar var det imidlertid grunnlag for lemping, og hans ansvar ble redusert med 30 % og avrundet til kroner 350.000. Retten konstaterte da at det forelå solidaransvar etter skl. § 5-3 nr. 1 for dette beløpet.

Dersom det er flere enn to som er solidarisk ansvarlig, kan fordelingen av ansvar løses på to forskjellige måter. En løsning går ut på at alle blir solidarisk ansvarlig for det beløpet som lempes mest, altså det laveste beløpet. Deretter blir de øvrige solidarisk ansvarlig for det nest laveste beløpet, og så videre.⁸⁷ Et eksempel på dette er hvor skaden totalt setter er på kroner 30.000, A svarer for hele beløpet, B svarer for kroner 23.000 og C svarer for kroner 12.000. Her vil alle bli solidarisk ansvarlige for kroner 12.000, A og B bli solidarisk ansvarlig for ytterligere kroner 11.000 og A alene være ansvarlig for de siste kroner 7.000. Denne løsningen ble benyttet i LA 2007 s. 37537 (nevnt ovenfor). I denne saken ble to styremedlemmer ansvarlige for et erstatningsbeløp på kroner 1.100.000 etter lemping, mens

⁸⁴ Nygaard, *Skade og ansvar*, s. 414-415.

⁸⁵ Nygaard, *Skade og ansvar*, s. 415.

⁸⁶ TOSLO 2005 s. 30391 (Oslo).

⁸⁷ Per Augdahl, *Den norske obligasjonsretts almindelige del*, 5. utgave, Oslo 1978, s. 357.

det siste styremedlemmet fikk sitt ansvar nedsatt og lempet til kroner 700.000. Resultatet ble da at alle var solidarisk ansvarlige for kroner 700.000, og de to som var ansvarlige for kroner 1.100.000 ble solidarisk ansvarlige for resten.

Den andre løsning går ut på at dersom en av de ansvarlige ikke får lempet sitt ansvar, blir han solidarisk ansvarlig for de beløpene de øvrige skadevolderne svarer for.⁸⁸ Denne metoden ble brukt i Rt. 1987 s. 764. I denne dommen ble et verksted tilkjent oppreisning på kroner 750.000. En journalist og en redaktør for VG ble dømt til å betale kroner 25.000 hver til verkstedet, mens VG måtte betale kroner 700.000. I tillegg ble VG solidarisk ansvarlig for journalistens og redaktørens erstatningsbeløp. Denne måten å kumulere på er vanlig ved oppreisning etter skl. § 3-6, og bør etter Nils Nygaards syn også gjelde ellers.⁸⁹

Dersom en av de som er solidarisk ansvarlig for en erstatning får sitt ansvar opphevet, kan dette få betydning ved spørsmål om lemping av de øvriges ansvar. Dette kommer frem i en Høyesterettsdom fra 1992.⁹⁰ Dommen gjelder ikke styreansvar, men det må antas at dette vil gjelde i forhold til alle typer lemping. I Senja herredsrett ble styreformann og daglig leder i en bedrift dømt for overtredelse av skattebetalingsloven. De hadde ikke foretatt skattetrekk de to siste terminene før selskapet gikk konkurs. Styreformannen og den daglige lederen ble solidarisk ansvarlig for erstatning på kroner 286.400 til kommune X. I Høyesterett ble styreformannens ansvar opphevet. Dette fordi han ikke visste om de manglende skattetrekkene og for at en styreformann i utgangspunktet må kunne stole på at administrasjonen tar seg av betaling av skattetrekk. Høyesterett antydte videre at opphevelsen av styreformannens ansvar kunne medføre reduksjon av daglig leders ansvar, ”*jfr. blant annet lempingsregelen i skadeerstatningsloven §5-2*”.⁹¹ Dette lå imidlertid utenfor Høyesteretts kompetanse i saken.

Den nevnte dommen gjaldt altså for det tilfelle at den ene som var solidarisk ansvarlig for erstatningsbeløpet fikk sitt ansvar opphevet. Hvorvidt det samme må gjelde hvor den enes ansvar lempes i stedet for å oppheves er ikke avgjort i praksis. Oppheving av ansvar vil ofte skje på grunn av manglende skyld hos den aktuelle skadevolderen, mens lemping kan ha helt andre årsaker. For den som sitter igjen med ansvaret vil imidlertid en høy grad av lemping

⁸⁸ Nygaard, *Skade og ansvar*, s. 415.

⁸⁹ Nygaard, *Skade og ansvar*, s. 415.

⁹⁰ Rt. 1992 s. 93.

⁹¹ Rt. 1992 s. 93 (s. 95).

skape det samme problemet som oppheving av ansvaret, hans ansvar vil øke tilsvarende nedsettelse. På grunn av denne kontinuiteten mellom de solidarisk ansvarliges ansvar, bør alle former for bortfall av solidaransvar kunne tas i betraktning ved vurdering av om de øvrige solidarskyldnernes ansvar skal lempes. Hvorvidt lemping av den enes ansvar får betydning ved spørsmål om lemping av den andres ansvar, må etter dette vurderes konkret i de enkelte tilfeller.

Dersom en av de som er solidarisk ansvarlig for et erstatningskrav har tegnet en individuell styreansvarsforsikring, mens de andre ikke har forsikring, vil hele erstatningskravet dekkes av forsikringsselskapet. Dette var tilfellet i en dansk dom fra 1998.⁹² I denne saken gikk en profesjonell fotballklubb konkurs i 1990. Styremedlemmene ble ansvarlige for et tap på kroner 1.000.000 fordi det var uforsvarlig å fortsette driften i 1989. Styret hadde fem medlemmer, men bare styrets formann hadde styreansvarsforsikring. Den innbyrdes fordelingen av erstatningsbeløpet ble dermed slik at styrets formann skulle betale hele erstatningskravet. Forsikringsselskapet får imidlertid krav på regress hos de øvrige styremedlemmene i slike tilfeller. I Norge vil denne typen situasjoner sjelden kunne oppstå. Dette fordi ingen av de store norske forsikringsselskapene tilbyr individuell styreansvarsforsikring.

3.5 Lemping av forsikringsselskapers krav på regress

Lemping av regresskrav vil kunne være aktuelt dersom et selskap har tegnet styreansvarsforsikring. Hvis forsikringsselskapet dekker skadelidtes tap, kan det i enkelte tilfeller være aktuelt å rette et regresskrav mot skadevolder. Etter skl. § 4-3 kan et forsikringsselskap kreve regress hos skadevolder dersom skadelidte kunne krevd erstatning hos skadevolder etter skl. § 4-2.

I utgangspunktet lempes regresskrav etter skl. § 5-2 på samme måte som erstatningskrav som kommer rett fra skadelidte. En forskjell ligger imidlertid i at lempingen av regresskrav ikke vil gå utover skadelidte.

Når et forsikringsselskap krever regress, kan det tas i betraktning at forsikringsselskapet har mulighet til å pulverisere tapet, og generelt er langt bedre rustet til å bære et tap enn en

⁹² U 1998.1197 H.

privatperson. Dette vil kunne føre til at regresskrav fra forsikringsselskaper lempes oftere enn krav som kommer rett fra skadelidte.

3.6 Skadelidtes medvirkning etter skl. § 5-1

Hvorvidt det skal foretas lemping av erstatningsansvar må vurderes etter at erstatningens størrelse er beregnet. Ved denne beregningen kan skadelidtes medvirkning få betydning. Dette følger av skl. § 5-1. Av denne bestemmelsen fremgår det at i tilfeller hvor det finnes rimelig, kan erstatningen settes ned eller falle bort dersom skadelidte har medvirket til skaden ved egen skyld. Hvorvidt skl. § 5-1 skal komme til anvendelse må vurderes individuelt i forhold til den enkelte skadelidte. Ved vurderingen kan det både legges vekt på utførte handlinger og unnlater. Dersom erstatningsansvaret settes ned etter skl. § 5-1, skal det nedsatte beløpet legges til grunn ved vurdering av om ansvaret er urimelig tyngende og bør lempes.

Det er ikke uvanlig at skadevolder anfører at ansvaret må settes ned eller falle bort etter skl. § 5-1 i tillegg til at det anføres at ansvaret må lempes etter skl. § 5-2, jf. asl./asal. § 17-2. Dette fordi skadelidtes medvirkning er et moment som kan tas i betraktning ved lempingsvurderingen etter 5-2, selv om medvirkningen ikke tilsier nedsatt erstatning etter skl. § 5-1.

Et eksempel på hvor både skl. § 5-1 og skl. § 5-2, jf. asl. § 17-2 påberopes er LB 2003 s. 11739 (nevnt ovenfor). I denne saken hevdet styremedlemmene i A Management Ltd. at DnB hadde medvirket til tapet ved å ikke notifisere forsikringsselskapet som skyldner, og at ansvaret i alle fall måtte lempes etter skl. § 5-2 jf. asl. § 17-2. Retten fant verken at DnB hadde opptrådt så kritikkverdige at det var grunn til å nedsette erstatningen etter skl. § 5-1, eller at det var grunnlag for lemping etter skl. § 5-2, jf. asl. § 17-2. Under drøftelsen av lempingsspørsmålet påpeker retten at de samme momentene som ble vurdert under skadelidtes medvirkning også ble vurdert ved spørsmålet om lemping.

Register

Lover

Lov av 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogner gjer

Lov av 13. juni 1969 nr. 26 om skadeerstatning

Lov av 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper (opphevet)

Lov av 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs

Lov av 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett

Lov av 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper

Lov av 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper

Lov av 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper

Lov av 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m.

Lov av 15. juni 2001 nr. 59 om stiftelser

Forarbeider

Ot.prp. nr.75 (1983-1984): Om erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping m.m. og endringer i bilansvarlova)

Ot.prp. nr.36 (1993-1994): Om aksjeselskaper

NOU 1996: 3: Om ny aksjelovgivning

Ot.prp. nr.55 (2005-2006): Om aksjelovgivning m.v.

Rettspraksis

Rt. 1955 s. 1132

Rt. 1978 s. 1062

Rt. 1987 s. 764

Rt. 1991 s. 20

Rt. 1992 s. 93

Rt. 1993 s. 835

Rt. 1997 s. 883

Rt. 2004 s. 1816

Rt. 2005 s. 104

RG 1993 s. 879

RG 1894 s. 420

LE 1987 s. 514

LG 1992 s. 957

LB 1998 s. 883

LB 2003 s. 11739

LG 2005 s. 14314

LG 2005 s. 157344

LA 2007 s. 37537

TOSLO 2005 s. 30391

TLARV 2006 s. 11940

Sak 05-071717TVI-OTIR/07 (Oslo tingrett)

Litteratur

Bøker

Aarum, Kristin Normann, *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper* (Oslo 1994)

Andenæs, Mads Henry, *Selskapsrett* (Oslo 2007)

Augdahl, Per, *Den norske obligasjonsretts almindelige del*, 5. utgave (Oslo 1978)

Bråthen, Tore, *Selskapsrett*, 2. utgave (Oslo 2006)

Fleischer, Carl August, "*Grunnlovens grenser*" for lovregulert fastsetting av erstatning ved ekspropriasjon, -særlig ved verdistigning som ikke skyldes grunneiers innsats (Oslo 1968)

Kjønstad, Asbjørn, *Erstatningsretten i utvikling* (Oslo 2003)

Nygaard, Nils, *Rettsgrunnlag og standpunkt*, 2. utgave (Bergen 2004)

Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 6. utgave (Oslo 2007)

Reiersen, Hedvig Bugge, *Ansvarsbegrensning og ansvarsfrihet i aksjeselskaper* (Bergen 2007)

Smith, Carsten, *Festskrift til Kristen Andersen* (Oslo 1977)

Woxholth, Geir, *Selskapsrett*, 2. utgave (Oslo 2007)

Artikler

Platou, Oscar, "Bemærkninger til Skadeserstatningsreglerne i (Norsk) Udkast til Lov om den alminderlige borgerlige Straffelovs Ikrafttræden (1896)", *Tidsskrift for Retsvidenskab*, 1897 s. 257-297

Andre kilder

Gyldendal rettsdata

Utenlandske kilder

Lover

Lag 2006-01-01 (2005:551) aktiebolagslagen

Lovbekendtgørelse 2005-09-20 nr. 885 om erstatningsansvar

Lovbekendtgørelse 2006-06-15 nr. 649 Aktieselskabslov

Dommer

U 1979.777 V

U 1988.1197 H

Litteratur

Bengtsson, Bertil, *Skadestånd vid sport, lek och sällskapsliv* (Stockholm 1962)

Dufwa, Bill W., *Flera skadeståndsskyldiga* (Stockholm 1993)

von Eyben, W. E., *Festskrift til Henry Ussing* (Juristforbundet København 1951)

Kruse, Anders Vinding, *Erstatningsretten*, 4. utgave (Viborg 1987)

Kruse, Anders Vinding, *Festskrift til Stephan Hurwitz* (Juristforbundet København 1971)

Sofsrud, Thorbjørn, *Bestyrelsens beslutning og ansvar*, 1. utgave (Viborg 1999)

Werlauff, Erik, *Selskabsret*, 6. utgave (København 2006)

Andre kilder

Forlgaet Thomson, information om LBKG 2006-06-15 nr. 649 Aktiebolagslagen